

Nieuwsbrief Mei 2016

[Campaign Preview](#)

[HTML Source](#)

[Plain-Text Email](#)

[Details](#)

INBO nieuwsbrief mei 2016

[Bekijk deze email in je browser](#)

Nieuwsbrief

INSTITUUT
NATUUR- EN BOSONDERZOEK

KLINIEKSTRAAT 25, B-1070 BRUSSEL / NIUWSBRIEF@INBO.BE / WWW.INBO.BE

Zelf aan de slag met BWK- of habitatkaart

Met de hulp van een aantal nieuwe rapporten kan de geïnteresseerde gebruiker voortaan zelf een stukje BWK- of habitatkaart produceren...

[Meer...](#)

Europees beschermde soorten doen het goed in Brussel

Het INBO heeft in opdracht van Leefmilieu Brussel (BIM) onderzocht hoe het gesteld is met de "Lokale Staat van Instandhouding" van 5 Habitat- en 7 Vogelrichtlijnsoorten die voorkomen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

[Meer...](#)

Open data onmisbaar in de strijd tegen invasieve exoten

Als het beleid snel en effectief wil kunnen optreden tegen invasieve exoten is het een absolute noodzaak dat alle verspreidingsgegevens beschikbaar zijn als open data, zo blijkt uit onderzoek van het INBO en het Agentschap Plantentuin.

[Meer...](#)

Maak kennis met de INBO-wetenschappers op de expert portal

De '[expert portal](#)' op de INBO-website vormt hét uithangbord van iedere onderzoeker. Naast de individuele expertise bevat de portal de collectie van gepubliceerd onderzoeksmateriaal.

[Meer...](#)

Bermbeheerplan voor waterwegen in het IJzerdistrict

Voor de W&Z waterwegen in het IJzerdistrict stelt het INBO als ecologisch streefdoel voor om de glanshaverhooilanden in stand te houden of verder te ontwikkelen, en invasieve exoten te bestrijden.

[Meer...](#)

Citizen science brengt veroveringstocht Aziatisch lieveheersbeestje in kaart

De problematiek van het Aziatisch lieveheersbeestje toont aan dat het beantwoorden van complexe ecologische vragen meer en meer afhankelijk is van de betrokkenheid van een ruim publiek - *citizen science* - bij het verzamelen van gegevens.

[Meer...](#)

Monitoring jacht in Nationaal Park Hoge Kempen

In het kader van het beheer van ree- en everzwijnpopulaties vinden er ook in overheidsgebieden jachtactiviteiten plaats. Het INBO staat in voor de wetenschappelijke ondersteuning van dit proces zodat evaluatie mogelijk wordt.

[Meer...](#)

Advies in de kijker

In dit advies gaat het INBO na op welke manieren invasieve exoten op ons grondgebied terechtkomen en er zich verspreiden..

[Meer...](#)

Schraallandherstel: ook ondergronds leven telt

Het INBO en de KU Leuven onderzochten of het herstel van heischraal grasland kan profiteren van het aanbrengen van bepaalde schimmels tijdens het herstelproces.

[Meer...](#)

Indicator in de kijker

Een nieuwe indicator brengt in kaart hoe de "oppervlakte met effectief natuurbeheer" in Vlaanderen evolueert..

[Meer...](#)

Save the date: symposium 'Wildlife crossing borders' op 7 oktober

De Belgian Wildlife Disease Society organiseert voor het eerst samen met de Dutch Society for Wildlife Health een symposium. Het thema *'Wildlife Crossing Borders'* lag voor de hand: wilde dieren en wildziekten kennen geen grenzen.

[Meer...](#)

Share

Tweet

Forward

Copyright © 2016 Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Alle rechten voorbehouden.
U heeft zich ingeschreven via de INBO website.

Gegevens

Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
Kliniekstraat 25
Anderlecht 1070
Belgium

[Add us to your address book](#)

Eindredactie: Niko Boone, Koen Van Muylem, Hugo Verreycken
Verantwoordelijke uitgever: Maurice Hoffmann

[uitschrijven](#) [pas je instellingen aan](#)

Zelf aan de slag met BWK- of habitatkaart (NB 05-16)

Niet alleen het INBO produceert tegenwoordig Biologische Waarderingskaarten (BWK) of [Natura 2000](#)-habitatkaarten. Deze kaarten worden namelijk ook vaak gebruikt bij de opmaak van erkenningsdossiers, (bos)beheerplannen, milieueffectenrapporten en passende beoordelingen. Dikwijls worden ze door of in opdracht van de initiatiefnemer geactualiseerd.

Tot vandaag ontbrak er echter een praktische handleiding met duidelijke regels en karteerafspraken. Hierdoor ontstonden soms verschillen in de detailgraad, het gebruik en de interpretatie van bepaalde BWK-eenheden en/of habitatcodes.

Een reeks INBO-rapporten biedt nu een praktische handleiding. Deze handleiding bevat regels en afspraken over de karteermethodiek, over de definitie en de begrenzing van de Natura 2000-habitattypes en over het gebruik van de BWK-eenheden. De handleiding is praktisch, maar dat betekent niet dat iedereen er zomaar mee aan de slag kan. Een goede plantenkennis, enig landschapecologisch inzicht en ervaring met het schatten van abundanties zijn een minimumvereiste om vlot met de veldsleutels te kunnen werken.

De "BWK- en Habitatkartering, een praktische handleiding" bestaat uit verschillende rapporten die stapsgewijs beschikbaar zullen worden. [Op de website](#) zijn al drie delen beschikbaar: de algemene methodologie en de veldsleutels voor de heide- en bosbiotopen. De sleutel voor stilstaand-waterbiotopen volgt rond 20 mei.

Steven De Saeger

Meer lezen:

- [De Saeger S., Oosterlynck P., Guelinckx R. & Paelinckx D.\(2016\). BWK en Habitatkartering, een praktische handleiding.Deel 1: methodologie: karteerregels, karteringseenheden en hoofdsleutel. Versie1, maart 2016. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2016 \(11613609\)](#)
- [De Saeger S., De Blust G., Oosterlynck P., & Paelinckx D.\(2016\). BWK en Habitatkartering, een praktische handleiding.Deel 2: de heidesleutel. Versie 1, maart 2016. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2016 \(11613662\)](#)
- [Vandekerkhove K., De Saeger S., Thomaes A., De Keersmaeker L., Oosterlynck P., Van Oost F., Jacobs I. \(2016\). BWK en Habitatkartering, een praktische handleiding. Deel 4: de bossleutel. Versie 1, maart 2016. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2016 \(11613777\)](#)

Europees beschermde soorten doen het goed in Brussel (NB 05-16)

Het INBO heeft in opdracht van Leefmilieu Brussel (BIM) onderzocht hoe het gesteld is met de

“Lokale Staat van Instandhouding” (LSVI) van 5 habitat- en 7 vogelrichtlijnsoorten die voorkomen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en waarvoor het moet rapporteren aan Europa in het kader van zijn [Natura 2000](#)-verplichtingen.

Het resultaat van het onderzoek:

- gunstige toestand voor de populaties van 7 soorten, namelijk vliegend hert, teunisbloempijlstaart, wespendif, slechtvalk, ijsvogel, zwarte specht en middelste bonte specht
- ongunstige toestand voor de populaties van 2 soorten, namelijk nachtzwaluw en grote zilverreiger

Bij de overige soorten heeft bittervoorn zowel populaties in gunstige als ongunstige toestand. Voor 2 soorten, nauwe korfslak en muurhagedis, was er onvoldoende informatie om te bepalen of de soort in een gunstige of ongunstige toestand verkeert.

Voor populaties van twee soorten is het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van bijzonder belang: van de slechtvalk - die voor zijn nestplaats in stedelijk gebied nood heeft aan hoge constructies - levert Brussel 15% van de Belgisch-Atlantische populatie, dit is België ten noorden van Samber en Maas. Daarnaast is 20% van de populaties van vliegend hert - een grote keversoort die als larve in dood hout leeft – eveneens te vinden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

In het algemeen kunnen we stellen dat soorten die het relatief goed doen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vooral cultuurvolgers zijn met een voorkeur voor een stedelijke omgeving, of soorten van grote, oude bosgebieden die in het gewestgrens-overschrijdende Zoniënwoud een geschikt biotoop vinden.

[Els Lommelen](#) , [Dries Adriaens](#) , [Marc Pollet](#)

Meer lezen: [Lommelen E., Adriaens D., Pollet M. \(red.\) \(2016\). Lokale staat van instandhouding voor habitat- en vogelrichtlijnsoorten binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2016 \(11510159\). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.](#)

Open data onmisbaar in strijd tegen invasieve exoten (NB 05-16)

Invasieve exoten vormen een steeds grotere bedreiging voor onze biodiversiteit. Om tijdig te kunnen ingrijpen bij het opduiken van invasieve planten of dieren heb je accurate en actuele verspreidingsinformatie nodig die kan ingezet worden in bijvoorbeeld een [horizon scanning](#) of dynamische ecologische modellen. Dat kan alleen lukken als die informatie beschikbaar is onder de vorm van open data. Deze data moeten onmiddellijk online consulteerbaar zijn en in een standaard formaat staan. Dit blijkt uit recent onderzoek van het INBO en het [Agentschap Plantentuin](#), met de steun van Europa.

Biodiversiteitsgegevens werden vroeger vaak afgeschermd om wettelijke (licenties) en

technische redenen, of gewoon omdat je geen data deelde. Tegenwoordig maken organisaties en overheden hun data steeds toegankelijker. Die meer open mentaliteit is noodzakelijk als we het exotenprobleem efficiënt willen aanpakken.

Gezocht: exotendata!

Binnenkort treedt de Europese verordening rond invasieve exoten in werking. Die legt de lidstaten verplichtingen op voor monitoring en beheer van invasieve soorten. Het INBO ondersteunt de implementatie van dit nieuwe juridische instrument met onderzoek. Een eerste stap hierin bestaat uit het samenbrengen van bestaande verspreidingsgegevens van invasieve exoten.

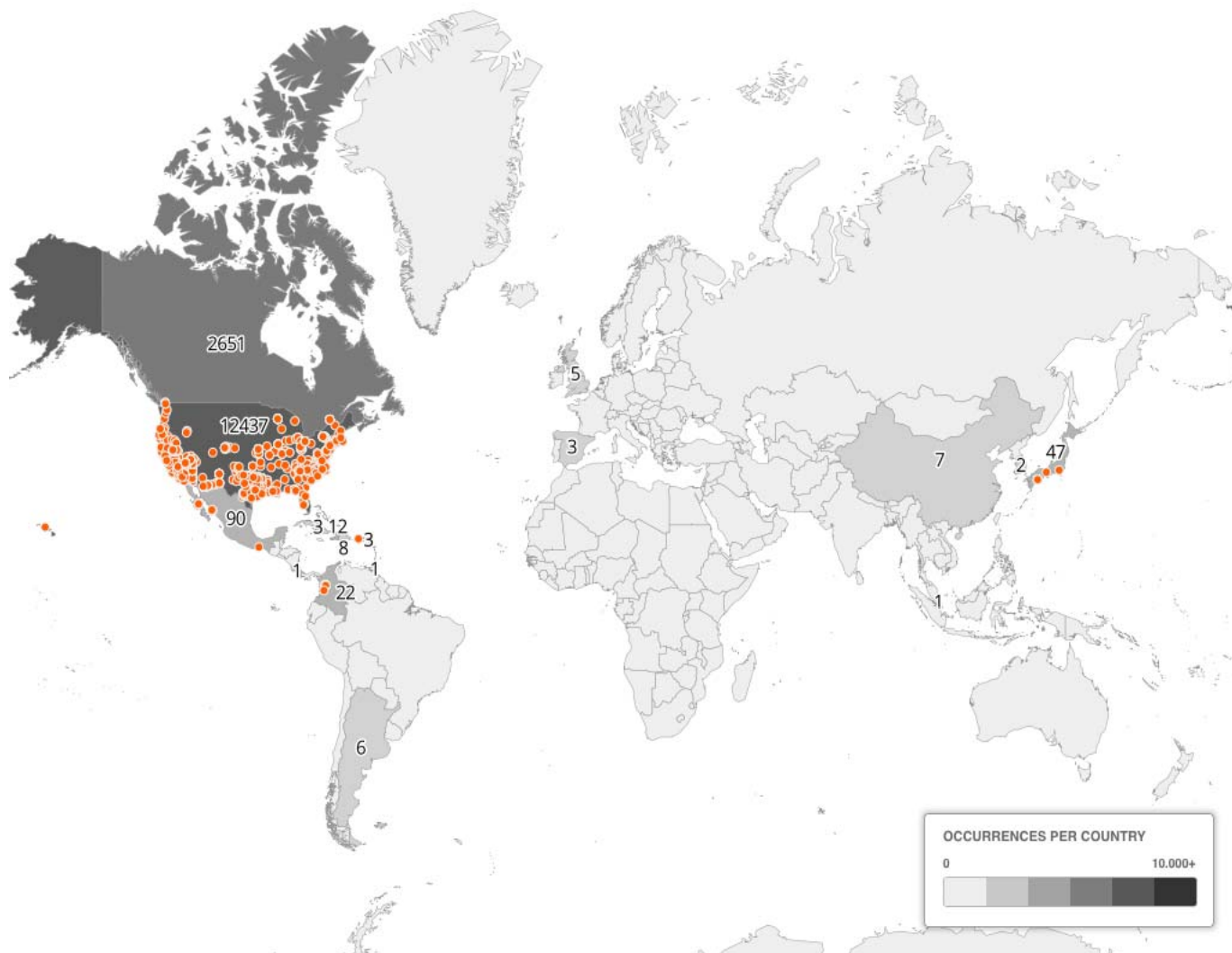
Daarom roept het INBO iedereen die in het bezit is van data over invasieve exoten op de EU-lijst op om contact met ons op te nemen. Wij controleren de data, zetten ze indien nodig om naar het juiste formaat en maken ze vervolgens beschikbaar in het kader van ons opendatabeleid en onze normen voor datagebruik.

Tim Adriaens

Stijn van Hoey

Peter Desmet

Groom QJ, Desmet P, Vanderhoeven S & Adriaens T (2015) The importance of open data for invasive alien species research, policy and management. Management of Biological Invasions 6(2): 119-125. doi: 10.3391/mbi.2015.6.2.02

De verspreiding van de Amerikaanse stierkikker op de Global Biodiversity Information Facility (GBIF) illustreert het belang van het delen van data. De landen krijgen een grijskleur naarmate er meer data van stierkikker bekend zijn. De oranje bollen tonen verspreidingsgegevens die deel uitmaken van het publiek domein en voor onderzoek en beheer beschikbaar zijn (15% van de gegevens). De overige 85% kunnen niet getoond worden door allerlei restricties op de data. De stierkikker is een notoire invasieve exoot, maar toch vertoont de verspreidingskaart buiten het natuurlijk verspreidingsgebied belangrijke hiaten. Dat maakt het moeilijker om maatregelen te nemen.

Maak kennis met de INBO-wetenschappers op de expert portal (NB 05-16)

Begin april lanceerde het INBO een gloednieuwe ['expert portal'](#). De 'expert portal' vormt hét uithangbord van iedere INBO-onderzoeker. Naast de individuele expertise bevat de portal de online collectie van gepubliceerd onderzoeksmateriaal. De portal vormt daarmee een belangrijke aanvulling op de algemene, thematische website.

Je kan zoeken naar onderzoekers, artikels, boeken, rapporten, thesissen, projecten, datasets en andere outputs. De meeste publicaties zijn, rekening houdend met

copyrightrestricties, *full-text* downloadbaar.

Belangrijkste topics:

- persoonlijk profiel van iedere onderzoeker met een overzicht van al zijn/haar publicaties, projecten en datasets
- uitgebreide statistieken van iedere individuele onderzoeker met het aantal onderzoeksoutputs per jaar en type
- overzicht van vaakst gedownloade en meest recente publicaties per onderzoeker, per onderzoeksgroep en op niveau van de organisatie
- grafische presentaties van relaties tussen onderzoekers, projecten, publicaties, onderzoeksgroepen, datasets, enz.
- repository met links naar full-tekstdocumenten en onlinepublicaties, inclusief 'open access' papers
- hyperlinks doorheen de hele repository bv. naar profielen van coauteurs en gerelateerde publicaties

Bart Goossens en Daniel Du Seuil

Bermbeheerplan voor waterwegen in het IJzerdistrict (NB 05-16)

In opdracht van Waterwegen en Zeekanaal NV (W&Z) formuleerde het INBO beheervoorstellen voor de kruidige bermvegetatie langs de W&Z waterwegen in het IJzerdistrict.

Op basis van de actuele ecologische waarde deelden we bermtrajecten in in drie vegetatiegroepen: glanshaverhooiland, productief grasland en brandnetelruigte. Daarnaast inventariseerden we het voorkomen van gulden sleutelbloem, een kenmerkende soort voor glanshaverhooiland. Ook invasieve exoten brachten we gedetailleerd in kaart.

Glanshaverhooiland troffen we vooral aan op de rechteroever van het Kanaal Nieuwpoort-Duinkerke en het Lokanaal. Grote populaties van gulden sleutelbloem groeien langs het Kanaal Nieuwpoort-Duinkerke. We troffen echter ook drie invasieve exoten aan: Japanse duizendknoop (6 locaties langs het Kanaal Nieuwpoort-Duinkerke), reuzenberenklauw (4 locaties) en reuzenbalsemien (2 locaties).

Het INBO stelt als ecologisch streefdoel voor om de glanshaverhooilanden in stand te houden of verder te ontwikkelen, samen met de bestrijding van invasieve exoten. De voorgestelde bestrijdingsmaatregelen houden rekening met de aanwezige vegetaties en met praktische randvoorwaarden. Zo is voor glanshaverhooiland met gulden sleutelbloem een late eerste maaibeurt voorzien om zaadontwikkeling toe te laten. Bij brandnetelruigte is een intensief maaibeheer wenselijk met drie maaibeurten per jaar.

In de komende jaren volgen we de bermvegetatie op via permanente proefvlakken, zodat het beheerplan kan worden geëvalueerd en waar nodig bijgesteld.

Andy Van Kerckvoorde

Meer lezen: Van Kerckvoorde A. & De Geest L. (2015). Ecologische inventarisatie, opvolging en beheervoorstellen van bermvegetaties langs W&Z-beheerde waterwegen in het IJzerdistrict. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2015 (INBO.R.2015.11336028). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Citizen science brengt veroveringstocht Aziatisch lieveheersbeestje in kaart (NB 05-16)

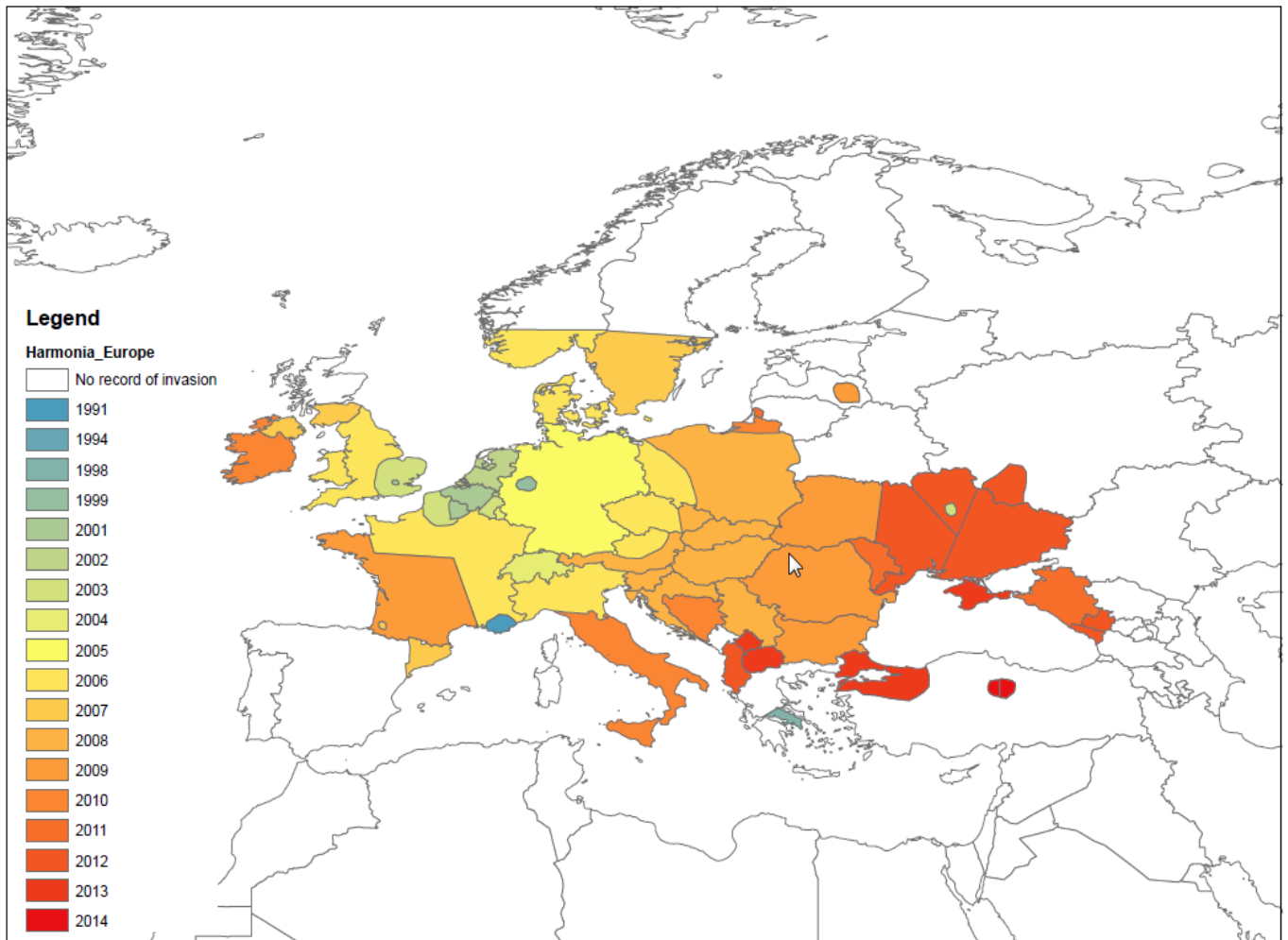
Het Aziatisch lieveheersbeestje werd vanaf 2001 in Europa ingevoerd voor biologische bestrijding, op een moment waarop er hierrond nog nauwelijks regelgeving bestond. Op nauwelijks vijf jaar tijd werd de soort het meest algemene lieveheersbeestje in ons land. Tegelijk liep er een breed inventarisatieproject precies naar deze soort. Het onderzoek zat zo bovenop deze invasie en kon ze *in real time* opvolgen, wat unieke kansen bood om de impact van deze exoot te bestuderen. Lieveheersbeestjes zijn populair en in vele landen schoten *citizen science* projecten als paddenstoelen uit de grond om de invasie in kaart te brengen. Zonder deze projecten hadden onderzoekers nooit op zo'n grote schaal gegevens kunnen verzamelen.

Allerlei factoren droegen bij aan het succes van de soort als invasieve exoot, zoals de vraatzucht van haar larven, de brede dieet- en habitatkeuze, het gebrek aan interesse bij inheemse parasitoïden, de verspreiding van ziektes onder de inheemse soorten en haar snelle voortplanting. Aziatische lieveheersbeestjes eten naast bladluizen ook de larven en eitjes van inheemse soorten op. Vooral het tweestippelig lieveheersbeestje, waarmee de soort in niche overlapt, krijgt het overal in Europa zwaar te verduren en belandde in Vlaanderen ondertussen op de Rode Lijst. Mede door de commotie rond deze spectaculaire biologische invasie, is een voorafgaandelijke impactstudie voor biologische bestrijders bij ons nu verplicht.

De problematiek van het Aziatisch lieveheersbeestje toont aan dat het beantwoorden van complexe ecologische vragen meer een meer afhankelijk is van de betrokkenheid van een ruim publiek bij het verzamelen van gegevens. Een wereldwijde review bundelt nu de inzichten van onderzoekers over de hele wereld.

Tim Adriaens

Roy, H.E. et al. (2016). The harlequin ladybird, *Harmonia axyridis*: global perspectives on invasion history and ecology, Biological Invasions. DOI 10.1007/s10530-016-1077-6

Invasiehistoriek van Aziatisch lieveheersbeestje in Europa.

Monitoring jacht in in het Nationaal Park Hoge Kempen (NB 05-16)

In het kader van het beheer van ree- en everzwijnpopulaties vinden er ook in overheidsgebieden jachtactiviteiten plaats. Hierbij streeft men ernaar het verwezenlijken van de wildbeheerdoelstellingen zo goed mogelijk af te stemmen op andere gebruiksvormen en de doelstellingen van deze openbare gebieden. Nieuwe vormen van jachtverpachting worden hierbij uitgetest en geëvalueerd. Zo startte het Agentschap voor Natuur en Bos in 2012 in het Nationaal Park Hoge Kempen met kortlopende jachtverpachtingen voor het beheer van de everzwijnenpopulatie. Het INBO werd gevraagd om de jachtactiviteiten en de resultaten ervan mee op te volgen en te documenteren. We maakten daarvoor gebruik van jachtdagboekjes die de jagers bij elke jachtactiviteit invulden. De resultaten hiervan verwerkten we in een rapport.

Het jagen gebeurde deels vanop een hoogzit, het zogenaamde 'aanzitten'. Uit de gegevens blijkt dat de jagers in 2013 gemiddeld 49 uur moesten aanzitten om een everzwijn te kunnen schieten. In 2014 steeg het aantal uren aanzit per geschoten everzwijn tot 155 uur. De korte duur van de monitoring, noch de opzet van de data laten echter toe dat verschil te verklaren.

Ter vergelijking: voor het schieten van een ree in 2014 was in hetzelfde gebied ongeveer 11 uur aanzitten nodig. Daarnaast blijkt dat in beide jaren een op de twee keren dat er everzwijnen waargenomen werden, er ook een everzwijn geschoten kon worden. Voor ree was

dit een op de drie keer.

Naast de individuele aanzitten werden ook een aantal "drukjachten" georganiseerd. Bij drukjachten lopen drijvers in stilte kriskras door het gebied, terwijl jagers verspreid in het gebied op hoogzitten zitten. De dieren verplaatsen zich dan meer, waardoor de kans stijgt dat een everzwijn voorbij een hoogzit komt. De jachtinspanning per geschoten everzwijn bedroeg bij deze methode 34 uur, al wordt hierbij geen rekening gehouden met de tijd nodig voor de voorbereiding en coördinatie van de drukjacht.

Het verzamelen van dit soort data vormt de basis voor het evalueren en optimaliseren van jachtactiviteiten in overheidsgebieden.

Thomas Scheppers , Ilse Simoens & Jim Casaer

Meer lezen: Scheppers T., Simoens I. & Casaer J. (2015). Monitoringsrapport jachtinspanningen en resultaten beheerjacht in het Nationaal Park Hoge Kempen. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2015 (INBO.R.2015.7091453)

Advies in de kijker (NB 05-16)

Advies over de introductieroutes van invasieve exoten

De Europese verordening over invasieve exoten verplicht de lidstaten om na te gaan op welke wijze invasieve uitheemse soorten op hun grondgebied terechtkomen en er zich verspreiden. In dit advies onderzoekt het INBO de voor Vlaanderen relevante introductieroutes. We gaan ook na welke daarvan de belangrijkste zijn en prioritair maatregelen vereisen. Tot slot bekijken we ook welke informatie nodig is om een meer diepgaande analyse te kunnen uitvoeren.

>> lees het integrale advies

Schraallandherstel: ook ondergronds leven telt (NB 05-16)

Recent onderzoek van het INBO en de KU Leuven toont aan dat het herstel van heischraal grasland kan profiteren van het aanbrengen van bepaalde schimmels tijdens het herstelproces.

Herstel van het Europese prioritaire habitat 'heischrale graslanden' verloopt doorgaans zeer moeizaam: vermesting en sterke versnippering van overgebleven gebiedjes vormen belangrijke obstakels. Nutriënten kan je gedeeltelijk verwijderen door de voedselrijkere toplaag te verwijderen. Maar wat met de ondergrondse biodiversiteit? Vele schraallandplanten zijn immers afhankelijk van arbusculaire mycorrhizale fungi (AMF): een diverse groep van schimmels die op arme bodems nutriënten opnemen en ze met plantenwortels omruilen voor suikers.

Een team van KULEuven en INBO testte het effect van het aanbrengen van de schimmels in het Meerdaalbos op een recent hersteld heischraal perceel van het Agentschap voor Natuur en Bos. In 24 experimentele vakjes van 1x1 m werd na afschrappen van de voedselrijke humuslaag een mengsel van AMF-sporen en zwamdraden aangebracht. 24 andere vakjes kregen deze

behandeling niet. Waar AMF werden ingebracht herstelde de doelvegetatie zich beter. Na één jaar vonden we:

- gemiddeld 23% meer soorten in AMF-behandelde vakjes
- 17% meer doelsoorten van heischrale graslanden
- 19% talrijker AMF-afhankelijke planten in behandelde vakjes

Bovendien leek de plantengemeenschap van behandelde vakjes meer op die van intacte heischrale perceeltjes elders in het gebied.

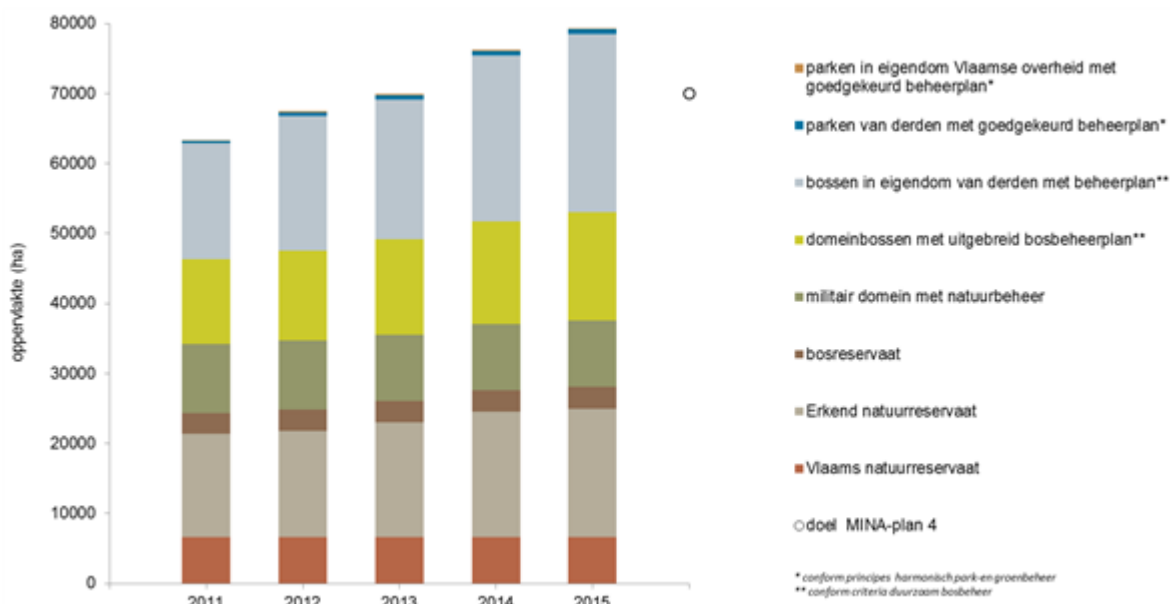
Joachim Mergeay

Meer lezen: Torrez, V., T. Ceulemans, J. Mergeay, L. de Meester, en O. Honnay. 2016. Effects of adding an arbuscular mycorrhizal fungi inoculum and of distance to donor sites on plant species recolonization following topsoil removal. Applied Vegetation Science 19: 7-19.

Indicator oppervlakte 'met effectief natuurbeheer' (planperiode MINA-plan 4) (NB 05-16)

In 2015 bedroeg de oppervlakte 'met effectief natuurbeheer' 79.283 ha. Dat is een toename met 15.954 ha t.o.v. het begin van de planperiode in 2011. De plandoelstelling van 70.000 ha is daarmee behaald.

Deze indicator omvat enkel gebieden waarvoor een goedgekeurd beheerplan bestaat. De mate waarin het beheer gericht is op het behalen van natuurdoelen kan sterk verschillen binnen de diverse beheerplannen. In sommige gebieden met effectief natuurbeheer kan de natuurfunctie neven- of ondergeschikt zijn aan de economische of de sociale functie.

>> [Naar de natuurindicator](#)

[Heidi Demolder](#)

Save the date: Symposium 'Wildlife Crossing Borders' op 7 oktober (NB 05-16)

Dit jaar organiseert de Belgian Wildlife Disease Society voor het eerst samen met de Dutch Society for Wildlife Health een symposium. Het thema, *Wildlife Crossing Borders*, lag voor de hand. Wilde dieren en wildziekten kennen geen grenzen. Het is dan ook interessant om te vergelijken hoe beide landen met deze problematiek omgaan.

Op het programma staan lezingen over invasieve soorten, vossenlintworm, hondsdolheid, vogelgriep, ziekte van Lyme, infecties en ecosystemen, toxoplasma in zeezoogdieren, varkenspest en *wildlife surveillance*. Richard Kock van het Royal Veterinary College (Londen, Verenigd Koninkrijk) brengt als keynote "Landscapes and infectious disease - where are the boundaries?" Aanvullend is er een postersessie over wildziekten in zijn brede betekenis. De beste poster wordt beloond met een prijs.

Het symposium staat open voor iedereen met interesse voor wildziekten en wilde dieren. Het is de ideale gelegenheid om kennis uit te wisselen en contacten te leggen met iedereen die in de Lage Landen rond dit thema werkt. Een niet te missen kans!

Het symposium heeft plaats in het Instituut voor Tropische Geneeskunde in Antwerpen op vrijdag 7 oktober 2016. Deelnemen kost slechts € 25 voor de snelle beslissers. [Registratie kan via deze link](#). De voertaal tijdens het symposium is Engels.

[Kristof Baert](#)

[Meer info](#)